

ควน: แผนที่คุณค่าทรัพยากรและตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหาร
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

Mountain: The Map of valuable and food security indicators
in Chana Songkhla

กัญยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล และณัฐฐาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล
Kanyapas Apichotdechaskul and Nattapong Apichotdechaskul
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
Faculty of Humanities and Social Sciences Songkhla Rajabhat University
E – mail : Kanyapas.ap@outlook.com and nattapong.ap@skru.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษา “ควน: แผนที่คุณค่าทรัพยากรและตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหาร อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหาร จัดทำแผนที่คุณค่าทรัพยากร ตลอดจนแนวทางการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารโดยชุมชน ด้วยการศึกษาแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณ จากแบบเก็บข้อมูลปริมาณ การใช้ประโยชน์ และพื้นที่ทรัพยากร จำนวน 100 ชุด จากฐานทรัพยากรควน (สวนสมรม) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการสนทนากลุ่มย่อย ระดมความคิดเห็น สัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์หลักตามฐานทรัพยากร และกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์รอง สามารถสรุปผลการศึกษา ได้ดังต่อไปนี้

1) ความมั่นคงทางอาหารของอำเภอจะนะ พบว่า ทรัพยากรฐานควน มีทรัพยากรจำนวน 5 ประเภท 45 ชนิด มีมูลค่าทรัพยากรสุทธิ 11,416,176.53 บาทต่อเดือน

2) แผนที่คุณค่าทรัพยากร พบว่า ฐานทรัพยากรควน (สวนสมรม) มีพื้นที่ในตำบลคลองเปี้ยะ นาหว้า น้ำขาว ท่าหม่อไทร และสะพานไม้แก่น มีปริมาณคุณค่าทรัพยากร คิดเป็นให้โปรตีน 14,577,840 กรัมต่อเดือน ให้คาร์โบไฮเดรต 203,476,040 กรัมต่อเดือน ให้วิตามิน 203,256,040 กรัมต่อเดือน และให้พลังงาน 872,111.53 กิโลแคลอรีต่อเดือน ตามลำดับ

3) ตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชน พบว่า ทรัพยากรที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภค โดยขาดปริมาณพลังงาน จำนวน 4,815,687,888 กิโลแคลอรีต่อเดือน รองลงมา คือ ขาดปริมาณคาร์โบไฮเดรต จำนวน 519,007,960 กรัมต่อเดือน ขาดปริมาณโปรตีน จำนวน 105,836,160 กรัมต่อเดือน ส่วนวิตามินนั้นมีเกินความต้องการอยู่ จำนวน 32,749,816

กรมต่อเดือน นอกจากนี้ ตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอีก 7 ประการ ได้แก่ กระบวนการจัดสรรพื้นที่ กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนา การบริหารจัดการน้ำ การสร้างความสมดุลระหว่างคน ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม กับการพัฒนาความสามารถในการส่งทอดฐานทรัพยากรแก่คนรุ่นต่อไป ความปลอดภัยของอาหาร และกระบวนการดูแลรักษาฟื้นฟูแหล่งผลิตอาหาร

4) แนวทางการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา พบว่า ฐานทรัพยากรมีกลุ่มคน ซึ่งเป็นแกนนำที่สามารถขับเคลื่อนแนวคิดความมั่นคงทางอาหารต่อได้อย่างชัดเจน เพียงแต่ขาดกระบวนการหลอมรวมให้กระบวนการขับเคลื่อนเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ ควรมีการเผยแพร่ผลการศึกษา โดยเฉพาะตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารของอำเภอจะนะที่สะท้อนให้เห็นถึงปริมาณทรัพยากรที่มีไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภคของคนจะนะ ตลอดจนการศึกษาแนวทาง หรือกระบวนการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารในเชิงลึกเพื่อสังเคราะห์แนวทางการขับเคลื่อนเชื่อมโยงฐานทรัพยากรในระดับองค์กรรวมต่อไป

คำสำคัญ: ความ, คุณค่าทรัพยากร, ตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหาร

Abstract

The study entitled "Mountain: The Map of valuable and food security indicators in Chana, Songkhla," aims to study trends of food security situation and create resource value maps as well as guidelines for driving food security by the community. It was employed by mixed methods: quantitative and qualitative: For the quantitative research, data collection was conducted by 100 questionnaires of use and resource areas from the Kuan (mountain) resource base (Suan Somrom). For the qualitative research, data collection was conducted by small group discussions with brainstorm in-depth interviews from the contributors of the main user groups based on the resource base and secondary users. The results of the study are as follows:

1) As for the food security of Chana District, it has been found that mountain base resources consist of 5 types of resources, 45 types, net resource value approximately 11,416,176.53 baht per month.

2) As for resource value map, it has been found that the mountain resource base (Suan Somrom) covers the areas of Khlong Pia Subdistrict, Na Wa District, Khao Sai Tha and Mai Kaen Bridge with the value of resources

accounted for 14,577,840 grams of protein per month, 203,476,040 grams of carbohydrates per month, 203,256,040 grams of vitamins per month and 872,111.53 kcal per month, respectively.

3) As for indicators of community food security, it has been found that the available resources were not sufficient for consumption needs: lack of energy amount of 4,815,687,888 kcal per month, carbohydrates 519,007,960 grams per month, protein 105,836,160 grams per month, while the vitamin has exceeded the requirement of 32,749,816 grams per month. In addition, food security indicators also consist of related 7 factors, namely, area allocation process, learning process for innovation development, water management, creating a balance between human, natural resources, environment and development, ability to deliver resources to the next generation, food safety, and the process of maintaining and restoring food production.

4) As for guidelines for driving food security in Chana District, Songkhla Province, it has been found that the resource base consists of a group of people who are the main leaders being able to drive concept of food security clearly, but only being lack of the melting process to be obvious concrete process.

Suggestions: it should be published, especially the indicators of Chana's food security that reflects the amount of resources being not sufficient for the consumption needs of Chana's people, as well as studying guidelines or the process of deeply driving food security in order to synthesize the way to drive and link the resource base at the overall level.

Key Words: Kuan (mountain), resource values, food security indicators

บทนำ

ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ (Basic human Needs) ถือว่า เป็นปัจจัยที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของมนุษย์ ตามทฤษฎีของ มาสโลว์ (Maslow) ได้กล่าวไว้ว่า ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสัจชาตญาณที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดมีอยู่ 5 ขั้นตอน เริ่มจากต่ำสุดไปสูงสุด โดยที่มนุษย์จำเป็นต้องได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นต่ำสุดจนเป็นที่พอใจก่อน จึงจะนับไปสู่ความต้องการขั้นสูงตามลำดับ ซึ่งความต้องการพื้นฐานของ

มนุษย์ขั้นแรกสุด(ต่ำสุด) คือ ความต้องการทางด้านร่างกาย (Basic Physiological Need) เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เพื่อการอยู่รอด เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ดังนั้น “อาหาร” ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เพราะหากขาดอาหารหรือได้รับไม่เพียงพอแล้วนั้น จะส่งผลทำให้ไม่สามารถพัฒนาศักยภาพในทุกๆด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและอุดมสมบูรณ์ สามารถผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชากรภายในประเทศและส่งออกได้เกินครึ่งหนึ่งของผลผลิตทั้งหมด จนสามารถประกาศตัวเป็นครัวของโลกได้ แต่อย่างไรก็ตามด้วยสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สภาพภูมิอากาศที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ประกอบกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายในหลายๆด้าน ที่ทำให้ความต้องการของมนุษย์มีมากขึ้น จนส่งผลไปถึงสถานการณ์ด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เป็น 1 ในปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร (นันทกานต์ จันทรอ่อน,2557,น.7) หากฐานทรัพยากรธรรมชาติมีแนวโน้มเสื่อมโทรมและรุนแรงย่อมส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรและความมั่นคงทางอาหาร ทำให้ประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหาร กลายเป็นปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่หลายประเทศกำลังเผชิญ และสร้างมาตรการรับมือกับความท้าทายเพื่อความอยู่รอดของประชากรในประเทศ และประชากรโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนา (นันทกานต์ จันทรอ่อน,2557,น.1) ซึ่งตามความหมายแล้วความมั่นคงทางอาหารของ FAO หมายถึง สภาวะที่คนทุกคนและทุกขณะเวลามีความสามารถทั้งทางกายภาพและทางเศรษฐกิจที่สามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจด้านอาหารเพื่อให้เกิดชีวิตที่มีพลังและมีสุขภาพ โดยจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ 1) การมีอาหารเพียงพอ 2) การเข้าถึงอาหาร 3) การใช้ประโยชน์จากอาหาร 4) การมีเสถียรภาพด้านอาหาร

สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารของจังหวัดสงขลานั้น อยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วง โครงสร้างการเจริญเติบโตภาคเกษตรกรรมและแหล่งผลิตอาหารมีแนวโน้มลดลง จำนวนแรงงานภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง (ภก.สมชาย ละอองพันธ์, 2555, บทคัดย่อ) นอกจากนี้ในการประชุมการจัดการความมั่นคงทางอาหารจังหวัดสงขลาเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2557 ณ ห้อง CEO ศาลากลางจังหวัดสงขลา ได้มีการยกฐานะยุทธศาสตร์ระบบบูรณาการอาหารจังหวัดสงขลาขึ้น และจากสรุปรายงานการประชุมทางจังหวัดสงขลาเห็นสมควรให้มีการจัดทำ “ยุทธศาสตร์ระบบอาหารจังหวัดสงขลา” ขึ้น โดยสาระสำคัญในเอกสารประกอบการประชุม

ของเอกสารตั้งต้นการยกย่องยุทธศาสตร์ระบบบูรณาการอาหารจังหวัดสงขลา ได้มีการกล่าวถึงสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญของจังหวัดสงขลา 4 ประเด็น คือ

1) พื้นที่ผลิตอาหารในจังหวัดสงขลาลดลงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุจากการเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบเชิงเดี่ยว การถูกภาวะคุกคามจากโครงการต่างๆ ทำให้ประชาชนไม่สามารถพึ่งพาตัวเองได้

2) อาหารแต่ละประเภทมีการปนเปื้อนสารเคมี สิ่งแปลกปลอมมากขึ้น ส่งผลต่อมาตรฐาน คุณภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภค

3) เกิดปัญหาภาวะโรคอ้วน โรคเรื้อรัง และสภาวะการเจริญเติบโตโดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก ไอคิวต่ำ สาเหตุจากการได้รับโภชนาการที่ไม่เหมาะสม

4) วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทางด้านอาหารพื้นบ้านและสมุนไพร ถูกทดแทนโดยระบบตะวันตก อนาคตอาจจะสูญหาย

นอกจากนี้ยังมีการพูดถึงตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารที่น่าสนใจหลายตัวชี้วัด (เอกสารประกอบการประชุมการจัดการความมั่นคงทางอาหารจังหวัดสงขลา, วันที่ 8 เมษายน 2557, น.1-2) ซึ่งในตัวชี้วัดตัวแรกได้มีการพูดถึงเกี่ยวกับว่า จะต้องมีการจัดทำแผนผังแม่บท (โซนนิ่ง) พื้นที่อาหารทางทะเล พื้นที่ โหนด-นา-เล พื้นที่สวนป่าผสมผสาน พื้นที่เกษตรอินทรีย์ และกำหนดพื้นที่อนุรักษ์เป็นพื้นที่ที่มีการส่งเสริม อนุรักษ์ และขยายพันธุ์พืช ผัก ผลไม้ สัตว์บก สัตว์น้ำ โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ให้ออกข้อบัญญัติท้องถิ่นและการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตาม พ.ร.บ.คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ.2535 ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งพื้นที่ของอำเภอจะนะ โดยเฉพาะในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะ-เทพา ได้ถูกจัดสรรให้เป็นพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารทะเลของคนสงขลาและอาเซียน ส่งเสริมให้มีการผลักดันให้มีการดำเนินการตามปฏิญญาการปกป้องพื้นที่ผลิตอาหารทะเลจะนะ เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาคอาเซียน ประกอบกับการกำหนดยุทธศาสตร์ที่ประกาศให้ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ป่าพรุ ป่าชายเลน เช่น คลองนาทับ คลองสะกอม คลองโหมมา ลุ่มน้ำภูมี คลองสะทิงหม้อ คลองแดน เป็นเขตคุ้มครองสัตว์น้ำ

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า จากการยกย่องยุทธศาสตร์ระบบบูรณาการอาหารจังหวัดสงขลา ดังกล่าว พื้นที่ของอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่แหล่งความมั่นคงทางอาหาร อันเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติที่หลากหลายและมีความเฉพาะตามระบบภูมินิเวศของพื้นที่ โดยเริ่มตั้งแต่ (1) ทรัพยากรธรรมชาติในระบบภูมินิเวศที่เป็นที่ราบสูงหรือภูเขาจะมีทรัพยากรประเภทไม้ยืนต้น

ในสวนสมรมของคนใต้ (2) ทรัพยากรธรรมชาติในระบบภูมิเวศป่าทั้งป่าบกและป่าชายฝั่ง ที่ชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์เป็นแหล่งอาหารและทำมาหากิน (3) ทรัพยากรธรรมชาติในระบบภูมิเวศที่ลุ่มหรือพื้นที่นา ในอำเภอจะนะจะมีพื้นที่ราบลุ่มอยู่ในช่วงตอนกลางของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณของบ้านป่าซึ่งจะเป็นบริเวณราบลุ่มมีการทำนาปลูกข้าวเพื่อไว้บริโภคและค้าขาย (4) ทรัพยากรธรรมชาติในระบบภูมิเวศทะเล ที่เป็นพื้นที่ปากอ่าวและรวมไปถึงพื้นที่ทะเล ที่เป็นเสมือนแหล่งอาหารและแหล่งทำมาหากิน แหล่งรายได้ที่สำคัญของคนจะนะ อีกทั้งจะนะยังมีคลองที่สำคัญอีก 2 คลอง คือ คลองนาทับและคลองสะกอม ที่เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ที่ถือได้ว่า เป็นสายน้ำที่เชื่อมโยงของ 4 ระบบภูมิเวศจะนะตั้งแต่ภูเขาไปจนถึงทะเล อันเป็นสิ่งที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของจะนะที่มีมาอย่างยาวนานได้อย่างชัดเจน

ดังนั้น การศึกษา “ควน: แผนที่คุณค่าทรัพยากรและตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารของอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” นับเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้คนจะนะสามารถเรียนรู้ตนเอง วิเคราะห์ตนเอง มองเห็นทุนที่มีอยู่ ตลอดจนสามารถเตรียมตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรู้เท่าทัน โดยอาศัยข้อมูลเป็นฐานคิดวิเคราะห์ ซึ่งส่งผลต่อแนวทางการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเล็งเห็นความสำคัญของแนวทางการขับเคลื่อน การจัดรวบรวมข้อมูลฐานทรัพยากร พร้อมทั้งศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ แนวโน้มและรูปแบบกระบวนการเรียนรู้สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งฐานข้อมูลดังกล่าวจะเป็นแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับคนจะนะ อีกทั้งยังนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาคืนกลับไปยังชุมชนเพื่อกระตุ้นและให้คนจะนะทราบถึงทุนชุมชนที่มีอยู่ เพื่อจัดการกับสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหารในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวโน้มสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารของอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
- 2.2 เพื่อจัดทำเครื่องมือแผนที่คุณค่าทรัพยากร และพัฒนาตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารในระดับชุมชนของอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
- 2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารโดยชุมชนของอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา “ควน: แผนที่คุณค่าทรัพยากรและตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารของอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” คณะผู้ศึกษาใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นหลักในการขับเคลื่อนงานวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา “ควน: แผนที่คุณค่าทรัพยากรและตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” นั้น ผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากผู้ใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรหลัก ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์หลัก ได้แก่ กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง และกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์รอง ได้แก่ กลุ่มแกนนำชุมชนระดับอำเภอ เครือข่ายรักษ์จะนะ ศูนย์เรียนรู้วิถีธรรมชาติเพื่อชุมชน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงคำถามวิจัย วิธีการศึกษา และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

คำถามวิจัย	วิธีการศึกษา	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล/กลุ่มตัวอย่าง
1. แนวโน้มสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารของอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นอย่างไรบ้าง	1.Focus group (สนทนากลุ่มย่อย) -3 ครั้ง ๆ ละ 26 คน	กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์(ควน) -ประธานกลุ่ม/กรรมการ/สมาชิก (กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง, สวนสมรม) -Key Information
	2.Brainstorming (ระดมความคิดเห็น) -4ครั้ง ๆ ละ 20 คน	กลุ่มระดับชุมชน -เครือข่ายรักษ์จะนะ -แกนนำชุมชน/ ระดับอำเภอ -ศูนย์เรียนรู้วิถีธรรมชาติเพื่อชุมชน -Key Information
	3.In depth interview (การสัมภาษณ์เชิงลึก) - 16 case	-กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 คน -ประธาน/กรรมการกลุ่ม จำนวน 2 คน -เครือข่ายพัฒนาในพื้นที่ 2 คน -นักพัฒนาเอกชน 5 คน -อปท.5 คน
2.แนวทางการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารโดยชุมชนของอำเภอจะนะ	1. Brainstorming (ระดมความคิดเห็น) - 1 ครั้ง ๆ ละ 50 คน	-กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์(ควน) -กลุ่มระดับชุมชน -กลุ่มเครือข่าย+หน่วยงาน อปท.ใน

คำถามวิจัย	วิธีการศึกษา	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล/กลุ่มตัวอย่าง
จังหวัดสงขลาเป็นอย่างไร		พื้นที่
3.ฐานทรัพยากรธรรมชาติของอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีอะไรบ้าง อยู่ที่ไหน เท่าไหร่	1.Focus group (สนทนากลุ่มย่อย) -3 ครั้ง ๆ ละ 26 คน	กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์(ควน) -ประธานกลุ่ม/กรรมการ/สมาชิก (กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง, สวนสมรม) -Key Information
	2.Brainstorming (ระดมความคิดเห็น) -4ครั้ง ๆ ละ 20 คน	กลุ่มระดับชุมชน -เครือข่ายรักษัจจะนะ -แกนนำชุมชน/ ระดับอำเภอ -ศูนย์เรียนรู้วิถีธรรมชาติเพื่อชุมชน -Key Information
	3.แบบสอบถาม -อำเภอจะนะ 100ครัวเรือน	กลุ่มระดับครัวเรือน -อำเภอจะนะ 100 ครัวเรือนโดยกลุ่มตัวอย่างจะได้มาจาก ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรควน 100 ครัวเรือน ซึ่งจะให้เวทีสนทนากลุ่มย่อยครั้งที่ 1 เป็นผู้ชี้เป้าสำหรับกลุ่มในระดับครัวเรือน

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย “ควน: แผนที่คุณค่าทรัพยากรและตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหาร อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. บริบทของชุมชนที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีลักษณะภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการผลิตอาหาร เพราะมีทั้งพื้นที่ที่มีความหลากหลายสูง และสอดคล้องกับการผลิตอาหารได้เป็นอย่างดี ดังนี้

1) พื้นที่ป่า ประกอบด้วย พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ป่าอนุรักษ์ มีลักษณะลาดชันสูง เป็นเทือกเขา ภูเขา เป็นพื้นที่ในตำบลสะพานไม้แก่น ท่าหม่อไทร จะโหลง นาหว้า น้ำขาว และคลองเปี้ยะ สามารถผลิตอาหารประเภทข้าว สวนสมรม (พืชล้มลุก, สวนผักและผลไม้) ป่า (ป่าตามธรรมชาติ, ป่าทดแทน) สามารถปลูกยางพารา และปาล์มได้บ้างในบางพื้นที่ที่มีความลาดชันน้อย ส่งผลให้สามารถผลิตอาหารได้อย่างหลากหลายในระดับมาก

2) พื้นที่ราบลุ่ม ประกอบด้วย พื้นที่ทำนา เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ มีลักษณะลาดเท ส่งผลให้การระบายน้ำออกจากพื้นที่เป็นไปค่อนข้างรวดเร็ว เป็นพื้นที่ในตำบลบ้านนา ป่าชิง ชุนตัดหวาย จะโหนด สามารถผลิตอาหารประเภทข้าว สวนสมรม (พีชล้มลุก, สวนผักและผลไม้) ยางพารา และปาล์ม ส่งผลให้สามารถผลิตอาหารได้อย่างหลากหลายในระดับปานกลาง

3) พื้นที่ราบติดทะเล ประกอบด้วย พื้นที่ทำนา เพาะปลูก ประมงชายฝั่ง มีลักษณะราบลุ่ม เป็น สามารถผลิตอาหารประเภทข้าว สวนที่ราบ ป่าชายเลน และทะเล เป็น พื้นที่ในตำบลนาทับ ตลิ่งชัน สะกอม สามารถผลิตอาหารประเภทข้าว อาหารทะเล สามารถปลูกพืชไร่ได้บ้างในพื้นที่ราบบริเวณตำบลตลิ่งชัน ส่งผลให้สามารถผลิตอาหารได้อย่างหลากหลายในระดับน้อย

2. ความมั่นคงทางอาหารของอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งผู้ศึกษาแบ่งเป็น 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ ความหลากหลายของทรัพยากร มูลค่าของทรัพยากร และปฏิทินการใช้ประโยชน์ของทรัพยากร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ความหลากหลายของทรัพยากร พบว่า ฐานควน (สวนสมรม) มีความหลากหลายของทรัพยากร 5 ประเภท 45 ชนิด ดังปรากฏในตารางที่ 3

ตารางที่ 2 แสดงความหลากหลายของทรัพยากรฐานควน

ประเภท	จำนวน	รายละเอียด
(1) ผลไม้	24 ชนิด	มะพร้าว ทุเรียน มังคุด ลองกอง กล้วย กล้วยไข่ ลำไย กระท้อน ขนุน เงาะ สับปะรด แตงโม ส้ม มะยม มะขาม กระท้อน มะม่วงหิมพานต์ มะม่วง กล้วย มะไฟ ละมัย สละ ลูกหยี มะละกอ ตาลโตนด
(2) สมุนไพร	1 ชนิด	หมาก
(3) ผักพื้นบ้าน	16 ชนิด	ผักเหียง ข้า พริกขี้หนู สะเดา ชะพลู ถั่วฝักยาว มะเขือ ตะไคร้ ข้าวโพด กะเพรา พักทอง โหระพา ขมิ้น มะนาว สะตอ ลูกเนียง
(4) เห็ด	1 ชนิด	เห็ดนมหนู
(5) ของป่า	3 ชนิด	ไม้ไผ่ ใบพ้อ หน่อไม้
รวม	5 ประเภท	45 ชนิด

2) มูลค่าสุทธิของทรัพยากร ซึ่งได้จำแนกไว้ 2 ประเด็น คือ การวิเคราะห์มูลค่าสุทธิของทรัพยากรฐานควน (สวนสมรม) และมูลค่าสุทธิรวมของทรัพยากรต่อเดือน ดังปรากฏในตารางที่ 4 และตารางที่ 5

ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์มูลค่าสุทธิของทรัพยากรฐานควน

ประเภท ทรัพยากร	ต้นทุน แรงงาน ต่อเดือน	ต้นทุน น้ำมัน ต่อเดือน	รวมต้นทุน ต่อเดือน	มูลค่ารวม ต่อเดือน	มูลค่าสุทธิ ต่อเดือน
ผลไม้	258,159.17	8,882.09	267,041.26	11,408,170.38	11,141,129.11
สมุนไพร	1,171.88	59.68	1,231.55	22,750.00	21,518.45
ผักพื้นบ้าน	67,439.32	3,073.42	70,512.74	315,356.10	244,843.36
เห็ด	175.78	29.84	205.62	166.50	- 39.12
ของป่า	2,136.23	179.03	2,315.26	11,040.00	8,724.74
รวม	329,082.38	12,224.06	341,306.44	11,757,482.98	11,416,176.53

ตารางที่ 4 แสดงมูลค่าสุทธิของทรัพยากรฐานควน

ฐานทรัพยากร	การใช้ประโยชน์ ต่อเดือน(ครั้ง)	ปริมาณต่อเดือน (กิโลกรัม)	มูลค่ารวมต่อเดือน (บาท)	มูลค่าสุทธิต่อเดือน (บาท)
ควน	1,229.00	203,476.04	11,757,482.98	11,416,176.53

3) ปฏิทินการใช้ประโยชน์ของทรัพยากร พบว่า ฐานควน (สวนสมรม) สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งปี ดังปรากฏในตารางที่ 6

กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ควน												

จากตารางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร พบว่า ทรัพยากรฐานควนจะมีความอุดมสมบูรณ์มากในช่วงเดือนพฤษภาคม – กันยายน รองลงมา คือ ช่วงเดือนเมษายน, ตุลาคม และพฤศจิกายน และช่วงเดือนมกราคม - มีนาคม กับเดือนธันวาคม

3) ความ: แผนที่
คุณค่าทรัพยากรพบว่า
ทรัพยากรฐานควน จุดที่มี
ฐานทรัพยากรค่อนข้าง
หนาแน่น คือ บริเวณ
ตำบลสะพานไม้แก่น ซึ่ง
ทรัพยากรฐานควนมีการ
เชื่อมโยงกับการทำเกษตร
ผสมผสานแบบสวนสมรม
ของเกษตรกร ตลอดจน
ระบบเศรษฐกิจที่เกิดจาก
การกระจายทรัพยากร
เช่น ตลาดนัดชุมชน การ
บริโภคในครัวเรือน เป็นต้น ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาดังแผนต่อไป

ภาพแสดง แผนที่คุณค่าทรัพยากรฐานควน อ.จะนะ จ.สงขลา

4) ความ: ตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชน ตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหาร
ระดับชุมชน เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลความมั่นคงทางอาหารที่เน้นฐาน
ทรัพยากรตามภูมินิเวศน์ของอำเภอจะนะ โดยได้สรุปตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารระดับ
ชุมชนได้ดังต่อไปนี้

1) กระบวนการจัดสรรพื้นที่ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิการใช้ประโยชน์
และสิทธิการฟื้นฟูฐานทรัพยากร ตามหลักภูมิศาสตร์ชุมชน ซึ่งชุมชนสามารถบูรณาการ
ปฏิทินทรัพยากรกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในพื้นที่เพื่อกำหนดการจัดสรรพื้นที่ที่เอื้อการใช้
ประโยชน์อย่างสร้างสรรค์โดยไม่ทำลายฐานทรัพยากรชุมชน

2) กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนา เน้นความสามารถในการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล สถานการณ์ กระบวนการขับเคลื่อน และเครื่องมือในการจัดการ
ความมั่นคงทางอาหารตามฐานทรัพยากร ซึ่งชุมชนสามารถนำข้อมูลจากสถานการณ์
หลักการมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือเพื่อกำหนดรูปแบบหรือแนวทางกระบวนการ
ขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารในรูปแบบการสร้างสรค์นวัตกรรมการพัฒนาโดยชุมชน

3) การบริหารจัดการน้ำ เน้นความสำคัญของระบบนิเวศตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยเริ่มตั้งแต่ฐานป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำ ฐานควนที่เป็นแหล่งกักเก็บน้ำ ฐานนาที่เป็นแหล่งใช้น้ำและผ่านน้ำ จนกระทั่งฐานเลที่เป็นแหล่งปลายน้ำ

4) ความสมดุลระหว่างคน ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม กับการพัฒนา เน้นองค์รวมที่ต้องบูรณาการไปด้วยกัน โดยความมั่นคงทางอาหารที่ดีต้องสามารถถ่วงน้ำหนักการพัฒนา ระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คนกับการพัฒนา ให้มีความสมดุลกันให้ได้

5) ความสามารถในการส่งทอดฐานทรัพยากรให้แก่คนรุ่นหลัง เน้นการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรอย่างยั่งยืน ใช้อย่างมีประสิทธิภาพคุ้มค่า ไม่ทำลายฐานทรัพยากร เพื่อให้ฐานทรัพยากรคงอยู่เพื่อส่งต่อให้แก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป

6) ความปลอดภัยของอาหาร เน้นการผลิต การจำหน่าย และการบริโภคที่สะท้อนให้เห็นถึงอาหารปลอดภัย สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย รวมถึงผู้บริโภคได้มั่นใจต่อการบริโภคแล้วไม่เกิดโทษต่อร่างกาย

7) กระบวนการดูแล รักษา พื้นฟูแหล่งผลิตอาหาร เน้นฐานทรัพยากรเพื่อร่วมกันจัดการให้ความมั่นคงทางอาหารของอำเภอจะนะได้มีอยู่ มีกิน มีต่อให้แก่ลูกหลานสืบไป

8) การคำนวณตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารของอำเภอจะนะ ด้วยการคำนวณตามปริมาณสารอาหารที่คนไทยควรได้รับในแต่ละวันเปรียบเทียบกับปริมาณอาหารที่มีอยู่ในอำเภอจะนะ ทำให้สามารถคำนวณระดับความมั่นคงทางอาหารของอำเภอจะนะได้ โดยตัวชี้วัดความมั่นคงทรัพยากรฐานควน พบว่าปริมาณของวิตามินมีอยู่เกินความต้องการบริโภคถึง 32,749,816 กรัมต่อเดือน ในขณะที่ ปริมาณของโปรตีนมีไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภค จำนวน 105,836,160 กรัมต่อเดือน ปริมาณคาร์โบไฮเดรตมีไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภค จำนวน 519,007,960 กรัมต่อเดือน และปริมาณพลังงานมีไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภค จำนวน 4,815,687,888 กิโลแคลอรีต่อเดือนดังปรากฏในตารางที่ 6

ตารางที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบสารอาหารฐานควนที่อำเภอจะนะต้องการกับ ปริมาณสารอาหารที่มีอยู่ในอำเภอจะนะ

ลำดับที่	สารอาหาร	ปริมาณสารอาหาร ที่ต้องการต่อเดือน	ปริมาณสารอาหารที่มี ในอำเภอจะนะต่อเดือน		สถานะ
			แหล่งธรรมชาติ	ผลิตเอง	
1	โปรตีน(กรัม)	120,414,000	-	14,577,840	ไม่เพียงพอ
2	คาร์โบไฮเดรต (กรัม)	722,484,000	-	203,476,040	ไม่เพียงพอ
3	วิตามิน (กรัม)	170,506,224	-	203,256,040	เพียงพอ
4	พลังงาน (กิโลแคลอรี)	4,816,560,000	-	872,111.53	ไม่เพียงพอ

5) ควน: แนวทางการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารอำเภอจะนะ จังหวัด สงขลาพบว่า แนวทางการขับเคลื่อนฐานทรัพยากรควน (สวนสมรม) ต้องอาศัย กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตนเองด้วยการทำบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิด สำนักการทำเกษตรแบบผสมผสาน โดยมีศูนย์การเรียนรู้นวัตกรรมใหม่เพื่อเศรษฐกิจ พอเพียง (นายคำนิง นวลมณี) เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วม ของฐานทรัพยากรควน อันจะนำไปสู่การก่อรูป “เครือข่ายเกษตรผสมผสานจะนะ” แล้ว จัดตั้งรูปธรรมความร่วมมือในลักษณะสหกรณ์เกษตรผสมผสานในการจัดการต้นทุนการผลิต กระบวนการผลิต และการจำหน่าย

ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ควน: แผนที่คุณค่าทรัพยากรและตัวชี้วัดความมั่นคงทาง อาหาร อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” นั้นเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มพื้นที่ในการเพาะปลูกพืชที่ให้โปรตีน คาร์โบไฮเดรต และ พลังงาน เพื่อให้ได้ปริมาณที่เพียงพอต่อการบริโภคของคนในอำเภอจะนะ รวมทั้งควรขยายพื้นที่ ควนให้ครอบคลุมและเชื่อมโยงกับระบบตลาดนัดท้องถิ่น เพื่อลดการพึ่งพาอาหารจากภายนอก

2) การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ควรส่งเสริมให้ประชาชน (ภาครัฐ ประชาชน ท้องถิ่น และเอกชน) ในพื้นที่อำเภอจะนะ จัดพื้นที่ร่วมพูดคุย เพื่อยกระดับการขับเคลื่อน ความมั่นคงทางอาหารระดับอำเภอ อันจะสามารถสร้างกลไกในการจัดการพื้นที่ทั้งด้านการ เพาะปลูก การจำหน่าย และการบริโภคอย่างเป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

ทศพล ทรศนกุลพันธ์.สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาสิทธิด้านอาหารตาม “แนวทางการสร้างความมั่นคงด้านอาหารขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ2004”

นนทกานต์ จันทร์อ่อน. (2557). “ความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย”. (Thailand Food Security). 4 (2)

วิรัชพัชรประเสริฐศักดิ์. แนวคิดและคานิยามของความมั่นคงทางอาหาร. สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2557,จาก www.polsci.tu.ac.th/fileupload/36/24.pdf

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน).(2553). คู่มือการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ ระบบนิเวศชายฝั่งจากการใช้ประโยชน์ทางตรง. มีนาคม 2553.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน). (2553). คู่มือการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ ระบบนิเวศป่าบกจากการใช้ประโยชน์ทางตรง. มีนาคม 2553.

รายงานการประชุมการจัดการความมั่นคงทางอาหารจังหวัดสงขลา.สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2557, จาก<http://consumersouth.org/paper/1698>

กลุ่มศึกษาและติดตามแผนพัฒนาภาคใต้. (2554). เจาะแผนพัฒนาภาคใต้.พิมพ์ครั้งที่ 1 กรกฎาคม.

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. การประเมินผลกระทบทางสุขภาพระดับชุมชน กรณีโครงการทำเรื่อน้ำลิกสงขลาแห่งที่ 2.